

Egy görög

ZSÓTÉR SÁNDOR

Mikor Karsai a telefon másik végén az *ókor, görög* szavakat kiejtette, mintha Gorgó fej nézett volna rám (képzavar), és megvakultam, béna, vak és hülye lettem.¹

De jó, akkor lássuk, hogy volt ez. Bután. Egy magyar dramaturg, 1979-től 83-ig tanul.

Első görög.

Nem emlékszem. Az gimnázium. Ilyen ének, olyan ének. Mi a nevük. Hogy hívják? Megtanulni. *Antigoné?* Törlés.

Főiskola.

Osztovits Levente feladata. Euripidész pár sora fennmaradt, fenn nem maradt darabjaiból, kiegészíteni, darabot írni. Kb. egyfelvonásost. Szabadon. Erre sem emlékszem. Utána kellene nézni. De hol? Még Erika gépen írom. Vagy egy másikon, ami nem Erika. Művészies, emlékeim szerint. Egy fiúról, nyilván én vagyok, és az anyja?, vagy a szerelme?

Mindezt meg is rendezzük a Rákóczi út 21. tetőteraszán, főiskolai barátunk, régi cimboránk, most színész hallgató, soha nem lett színész, annak szerelme, régi tanárnő barátunk, Kárpáti Péter, talán a barátnője is. Nagy lelkesedéssel. Ötöst kaptam. De csak azért, mert megcsináltam.

Következő állomás: Zalaegerszeg. Egyik munkám, Brecht *Antigonéja*. Dramaturg vagyok. Nem értem, mit csinált vele Brecht. Semmi gyakorlati tudásom sincs. Hogyan és miként kellene segítenem a rendezőnek. Aki helyi amatőrből küzdötte fel magát, a Reflex

¹ Előadásként elhangzott az Ókortudományi Társaság gyűlésén, 2025. április 24-én.

Színpadról. Semmi reflexió, semmi önreflexió.

Nem emlékszem. Csak valami álságos emelkedettségre, lassúságra, körülményességre a helyi MMK-ban.

Aztán: látok én ezt, azt. Nem emlékszem, hogy befogadtam volna, vagy hatással lett volna.

Psota és Gábor Miklós fotójára emlékszem. *Oidipusz*. Kazimír *Prometheusz*áról mesél MGP. Képeket nézek. Az estélyi ruhás lokaszte. És Básti szmokingban.

Azért írom ezt, mert a tudatlanság, és műveltlenség végtelen. És ott van Kerényi Károly könyve. Olvasom. De végtelenségig olvashatnám. A kötelező kűrökre emlékszem a főiskolán, ostoba módon beszolgáltatásként olvasni, utolsó pillanatban a görög darabokat vizsgákra. Egy csokor Aiszkülosz, holnap az Euripidészek, aztán a Szophoklész. És Arisztophanész. A humorát sem értem.

Jó, jó, de amíg gyakorlati közöm nem lesz, semmit nem tudok csinálni. Csak betűhalom, sok betű.

Aztán látom Zsámbéki *Oresztészt*, az öltönyös Balkay Gézával. És ahogy Ő beszél. Mintha érteném, hogy nem recitál százezer évről onnan, hanem innen beszél. És a kórus: eleven nők beszélnek. Nekem.

Amikor valami nyiladozik, csúnya szó, de, nem nyílik, csak dozik, az Gaál Erzsí *Prométheusza*. És a *Medea* előadása. (Akkor már 6 éve rendezek.) Láttam már cicanadrágos *Prométheuszt* a főiskolán. De emlékszem, egy moziból mentünk haza, és hangosan gondolkodott, kihangosítva, kihangosította magát Erzsí, hogy merre, hogyan, induljon a

két darabbal. Science fiction. De nem ilyen egyszerű. A Várszínházban. Ami ma más funkciót tölt be. Színházra is alkalmatlan. De Kovács Attilával mégis egy olyan dolgot csinálnak, amihez foghatót nem láttam. A *Prométheuszban* a levegőben bicikliztek az Istenek, a májtépett megpördült fejjel lábbal a tengelye körül, Médea hatalmas hengeralakú háza tetején jelent meg a haragvó Béres Ilona. Mindezt egy estén. Szedtem össze, az idős színésznőket kórusnak. Akik már a hamut is mamunak, de valamikor mind a Nemzeti színésznői voltak. Piknikeztek Béres körül.

Nem a külső a lényeg, Hanem a színház. Haddarok és ezért nehéz követnem magam. Minden szót értettem. Féltettem Erzsit. Szédültem a látottaktól. Közé nem volt, mind ahhoz, ahogy Magyarországon egyáltalán hozzáfogtak egy görög szöveghez. Se nem konyha perspektíva, se nem szaválás. Nem a realitás kinkeserves kuporgató keresgélése, se nem áhítatos ünnepélyesség.

Láttam és Jordán–Lázár páros *Médeiáját* Pécsen egy nyári színpadon. Akkor megértettem, színész kell hozzá. Legalább olyan valók, akik tudják, miért mennek a színpadra.

De Erzsik előadása kiszabadító volt, nem felszabadító, hanem megszabadító. Nem gondolkodtam a tanult körülményekről, az álarokról, semmiről. Csak valami nálam jóval erősebb ütközött nekem. A féltésem abból adódott, ki érti ezt ITT?

Sorban: a Karsai kérésének megfelelően.

A bevezető annak okolásául szolgál, hogy a tudatlan embert, hogy ütök, és aztán ő hogy üt, amikor ilyen szövegekkel kerül össze. Vagy hozzák össze. Mint egy kényszerházasságra.

Nem ellenőrzöm.

De mégis.

Nem véletlen, hogy nem emlékszem.

Pedig kellene.

Zsámbéki Gábor a Katona igazgatója állt elém, ült előttem, és azt mondta Euripidész *Bakchánsnők*. Elmondja, mennyire foglalkoztatta. Egy rádióról beszél, amiben és itt csak az emlékeztem, egészen szélsőséges ordítást hallott, hatvanas vagy hetvenes években. Arabul. Extázis.

És igen, Ruszt József egyetlen kaposvári rendezése a *Bakchánsnők*. Aminek aztán nekiugrott Óbudán, egy szabadtéri színházban. Talán Bucz Hunor Térszínházában. Azt talán láttam?

De nem rendezte meg Zsámbéki. Tehát régi dédelgetett álmát adja oda. Álom? Hát?

Mindezt a Kamrában. Kb. 80 néző. Egy szenespincéből átalakított kamaraszínháza a Katonának. Belmagasság alig. A díszlettervező, Ambrus Mária egyik kedvenc helye. Szűk. De bármi lehet.

Nos. A feladatot megkapom. Az istent, Dionüszoszt Básti Julira osztom. Hörögtek a vezetők. Hogy ezt nem lehet. Én naiv vagyok és defenzív. Már miért ne lehetne? Kb. mert sztár. Nem látok a szavak mögé, nem látom, hogy tartanak tőle. Mondom, felhívom, majd visszadobja. Azt tudom csak, hogy a leg súlyosabbnak kell lennie.

Ezt elvetik.

Olvasom. Olvasom. Olvasom. Pentheusz király szerencsétlensége az ismerős. A vég nélküli perfekció, az ismeretlentől való rettegés. A beépített hiba. Na, most.

Párhuzamosan zajlanak a dolgok. Eszkábálok egy szereposztást. A szereposztásban vannak olyanok, akiket tanítottam a Főiskolán. Zsámbéki tanítványok. Van, aki tanítvány és csak a Katonában dolgoztam vele. Van Nagy Ervin.

A szereposztásban két Dio van: egy lány és egy fiú. Fiatalok. Fiatal a király is. Az anyja: Fekete Ernő.

Hogy érthető legyen: ösztön vezérelt. Nem találtam az anya szerepére olyat, akinek elhittem volna ezt a véget.

Zárójel: Zsámbéki kiküld Varsóba. Az akkor kezdő, ma már világhírű Warlikowski *Bakkhásznő*kjét nézzem meg. Jó szimata volt Gábornak.

Jó, de tőlem idegen előadás. Varsóban Krisztina kalauzol, aki később a Főiskola egyik oktatási vezetője, és mai napig ismeretlen módon lezuhant egy cseh vagy szlovák kőtányér kilátóból, -ről.

Zsámbéki külföldön dolgozik, tehát nem kell beszélni és így némán küldhetem a szereposztást. Nem kell indokolni a még főiskolás Rezes Judit Karként való szerepeltetését.

Párhuzamosan Ambrus Mária egy ovális teret talál meg. Tudni kell, egy apró színpadocska van a pince végében. Azon havas fenyőfák. Egy fa anfonteátrum készül. A padjai az ülőhelyek. Egy ovális tér. Parkettával borítva.

A szöveget húzom. Próbálom érteni. Az agresszor Dionüszosz, a szabálykövető hisztis király, az apa, a hírnökök, az anya.

És próbáljuk ebben a rendszerben elhelyezni őket. A ruhák: az anyán kiskosztüm, a királyon öltöny, egy magassarkú cipő, amikor átöltözik, apró bőrszoknya a kórus lányon, velúr és hasított bőr ruhácskák a többiekén. A hírnökön csillogó kisestélyi. 2001. Mindenki fiatal.

A helyeket akartam felmérni. Ki itt, ki ott. Az apró Dionüszosz lányt táskában hozták be. Nem hajlandó próbálni. Addig nem ejt ki egy szót sem, amíg hazudoznak mellette, konkrétan a saját osztálytársa, akivel végig füvezte az iskolát. A díler 40 kilós unottan beszél, az örületbe kergeti, a sírásig a királyt. A hír-

nök semmit nem tud kezdeni a szövegével. Az apa ovális körbe biciklizi a teret a fiával. Iszonyú lassan haladunk. Képeket nézek. Szöveget hallok.

Nem tudom, hogy bírtuk ki. Az anyát játszó Fekete Ernőre emlékszem. Másnaposan jött reggel. A jelenet: diadalmas. Majd megtudja, Ő maga tépte szét a fiát. Olyan laza volt, hogy bármit kérhettem. Egy kilós kenyér volt a test. Semmi véres pakolás. Egy háziaszony. Aki lassan a szöveg ritmusának megfelelően rádöbbszennetődik (nincs az a kortárs pszicho színdarab, ami ezt jobban csinálná), hogy széttépte a fiát. Az igazi kijózanodást láttam. Minden firlefánc nélkül. Minden pszicho nélkül. Úgy csinálta, hogy elhittem. Teljes neonfényben. Fényes nappal. Mint egy gombfocit pöckölgette a partner szövege: araszról-araszra. Semmi öblögetés. Semmi sírás. Az igazság konkrét, írja Brecht. A színpadon is.

Tehát csak visszafelé tudom mondani.

Zsámbéki jött egy összpóbát nézni. A csöpp Tóth Anita, aznap kifestette magát gyönyörű volt, aznap először próbált, itt az igazgatója, a mestere, plüss köntöst vett magára, amit a nők a zuhanyozóban hordanak fürdés után, addig semmit nem volt hajlandó csinálni, hiszen a többiek, csak színészkednek. Úgy ordított Dionüszosz első megjelenéskor, két indulatszót, hogy bevérzett a torka.

Miután párhuzamosan jelentős szerepeket játszott Zsámbéki rendezésében, le kellett váltani. Zsámbéki külföldön. Telefon. Átadom a szerepet, az addig szekunder Dionak, Nagy Ervinnek. Egy héttel a premier előtt.

Tudni kell, akkor jön a díszlet, a ruha, a zene, minden.

És akkor összeállt. Rába a szorongó király. Hatalmaskodása alatt csak lapuló szorongás, és elfojtott vágy. Ónódinak énekbeszédet kreálok a hírnök szerepéből. Mint egy Lynch-film kettős tudatú, félálomban élő színősznője

mondja el a rémhíreket a szép színésznő. Nagy Ervint a jelmeztervező ráveszi, hogy első monológjában pucéran jöjjön be. Az olajos szoborszépségű test a focilabdával szórakoztatja magát. És kb. egy focimeccsnek tekinti az egész küzdelmet. Előre eldöntött meccs. Azért érvel, csábít, kikerülhetetlenül vonzó. Rezes, mint kar, olyan, mint egy őzike, úgy suhan és táncol, egy kis állat.

Szóval: a tér, a ruhák, a szereposztás, a véletlenek. Egy haverom, aki rendező, előtte színész, a premieren azt mondja, egy igazi meleg előadás. Összerázkódom. Mit ért alatta? Azt hiszem, a szerelmet értette. Olyanok voltak, mint egy Fassbinder-film szereplői. Beszéltek. Azt látták, amit a szerepük lát. Abban a csapdában kergetőztek, amiket a szerző állított nekik. Mindenki vesztes. A szabadság ököljoga.

Fel nem merült bennem, hogy ebben a csöpp térben egynél több színészt mozgathatok kórusként. Nem elméleti, gyakorlati indokaim voltak. Nem gondolkodtam elméletileg. A tér, mini parkettás anfitéatróm a késő kádárista ruhákkal, egy pici dohányzóasztallal, egy két kilós kenyérrel mindet odaadott.

Zárszó: Rába Roland elszerződött. Máté Gábort kértem beugrónak. És ehhez hasonlót se láttam. Délelőtti egy próba. Máté fél és szorong és ügyetlenül bicikli csomagtartón reszket. Előtte húsz centiméterre a tanítványa mezítelenül. Ez a király. A halálfélelem.

Este ennek semmi nyoma. Profin abszolválta az előadást. Minden nélkül, ami olyan feneketlenül csodálatossá tette délelőtt. Esendőség kuka. Fegyelmezettség.

Zsámbéki elégedett volt. Azt hiszem. És életem egyik legnehezebb ajánlatát adta. És lehetőséget a külföld felé.

Csináljam meg a *Bakkhánsnőket* koprodukcióban, turné előadásnak. Zsámbéki akkor az Unio elnöke. A helyek lekötöttek. Helsinki, Thessaloniki, Lyon, Párma.

Ha jó vagyok, ott a lehetőség a karrierhez. Ezt akkor nem gondoltam.

Halálfélelem. Mint a királyé. Meglesnéd. De elveszel. Nem lehet egyszerre baszni és szűznek maradni. Mint alapvetés az élethez.

Hogy értsék: készíts el egy háromnyelvű, finn, angol, görög nyelvű előadást. Hogy milyen térben játszol, nem tudod. Hogy kikkel, nem tudod.

Első lépés: Helsinki. 2 hét, finn, görög, magyar színészekel. Mellette Schilling a *Bernardát* próbálja. A *Sirály* helyett.

Viszem Rábát, Rezes, Takátsyt, Dévait, Fülajtárt, Nagy Ervint.

Halálfélelem. Azért kapok egy tolmácsot is. Közös nyelv angol. Mikor rendeztem én angolul. Soha.

Ködös emlékek.

Elbűvölő szabad finnek, karcos szabad görögök és mi.

Azt gondolom, bele kell csapni. Feladatokat adok, mindig idegenek dolgoznak egymással. a színészek hihetetlen dolgokat tudnak kitalálni. Egészen érzéki a viszonyuk. Tükrökkel dolgozom. A finnek imádják a magyarokat. A görögök is. Mindenki szabadabb. Egy fiút kilöknék maguk közül. Mert nem ad. Csak elvesz.

Nem értem, mi történik a Helsinki fagyos nyárelőben. Azt hiszem rengeteg jelenetet csinálunk a *Bakkhánsnők* mellett, fölött, mögött, és azt is. Három vagy négy nyelven beszélnek. És szeretnek.

És jön. Thessaloniki.

A mű hazaérkezett. Majdnem ugyanazok jönnek Magyarországról.

A modern színház kietlen tereiben próbálok. A kiváló finn színésznő lesajnálja a meztelenkedő partnereket. Az a legegyszerűbb. Balett teremben: férfi bakkhok. Lépcsőfor-

dulók. És rengetek mellékhelyiség. Egyszerű WC. Kb. egy néző láthatja. Meggyőződésem, hogy a tengerparton akarom csinálni. Igen, ott kell ma görögöt csinálni. Egyszer juthatok csak el. Nagy Ervint kérem, hogy a habokól jöjjön elő, és úgy mondja a szöveget. A sziklák, a gyér növényzet, a szirt, ahonnan majd lezuhan valaki. A kavicsok. A víz. Ebből semmit nem lehet, tehát mindent belső terekben. Mennyi mindent lehet ezzel még csinálni! Mindent!

De mi lesz ebből. Tengert nem utaztathatsz. De itt kipróbálhatod! 2 hét munkáját személyi ventilátorral megszemléli Zsámbéki, én annyira fáradt vagyok, hogy egy délután elalszom egy tornateremben. Amikor felébredek sötét, halálfélelem, aztán gyertyák, de honnan, a születésnapom.

És akkor most hogyan. Kiválasztom a két finn, a két görög, a két magyar színészt. Rezes és Nagy Ervin. A két isten. Finn az anyakirálynő. A görögök a király.

Átmossa az agyamat egy kép. David Hockney képe. Egy medencés ház. És valaki ugrik a medencébe. A terasz üvegfalai behúzva. Függöny védi a hőségtől a nappali lakóit.

Egy szöveget csinálok. Sajnos vagy nem, David Lynch jár a fejemben. És képtelen vagyok menekülni attól, hogy egy kortárs szorongást kell csinálnom ebből.

Egy férfi, aki azt hiszi rendben van. Aki meglát valakit és szilánkosra törik az élete. Minden szilárd cseppfolyóssá válik. Így, aztán tkp. egy forgatókönyvet írok a háromnyelvű előadáshoz, amit a Katona színpadán próbálunk. Ambrus Mária csodálatos Hockney-színpadot tervez. Benedek Mari fürdőruhába burkolja őket.

Rögtön a bemutató leláll. Valami nem működik. Videó? Nem emlékszem. Nem arat osztatlan sikert. Mindegy. El kell indulni.

Annyit foglalkoztam a vele, annyi mindent csináltam belőle, általa, vele, hogy evidensnek vettem, hogy a történetet mindenki ismeri. És a képek sűrűsége, a szövegmondás minősége elegendő lesz. Mindenki azt látja majd, amit én látok.

Nem így lett.

(Kértem Ungár Julit telefonban, baromság volt? Ungár: Nem tudom. De gyönyörű volt. Juditka gyönyörű volt. A finn lánynak meg olyan hangja: kakszi aurinko, kakszi theba, két nap van fenn az égen, két napot látok. A barátnője, egy zord nő, hazasétált annyira felkavarta, feldúlta.)

Sztem is gyönyörű volt.

Azért a görögöknél láttam a görögöket. Hekabé, igen talán azt játszották a színészfűk és lányok. Megtudtam, hogy évekig csak a karban, és kizárólag csak a karban üvöltöhetnek és táncolhatnak a Nemzeti Színházban. A főszereplőim, mint kórus, mint egy musical ensemble végig énekbeszélték, táncolták az előadást. Semmi nyomot nem hagyott bennem.

Turnékat megcsináltuk. Sztem. Szentpéterváron is voltunk. Lyonban leestem a nézőtér lépcsőjén, annyira akartam. Szalagszakadás. Világhír nem lett. De még csak meghívás sem.

Egyetlen darabbal ennyit még nem foglalkoztam. Illetve talán Brecht *Kurázsijával*. De ennél szabadabban, biztos nem. Annyi mindenfelé elindultam, annyi nehézségen keresztülvergődtem, annyira nem tudtam szabad lenni a végső változatkor, mint a király. Széttépett és megevett a *Bakkhánszók*.

De adott is. Mámort.

Mi van még?

Jön az iskola. Ahol Zsámbéki mindig feldobta, ő ezt csinálja, én csináljam a tök ellenkezőjét. Most ő Harold Pinter, én görögök.

Karsai Györgyöt megállítottam a lépcsőházban, mit, Gyuri? Gyuri: Az *Iont*. És a *Helénét*. Az mi? Valaha valaha olvastam.

Biztos voltam, hogy sztenderd darabot nem akarok. Defenzivitás.

Zárójel: Évek során a Vígszínház irodájában minden évben elmondta Marton László, hogy azt álmodta, az *Antigonét* csináljam, Börcsökkel. Én fűjjoltam. Hogy azt már mindenki. Bár ne tettem volna. Defenzivitás.

A legjobban az érdekelt, hogy mit csinálnak a hallgatóim a karral.

El kell mondjam, az emlékeimre hagyatkozom, nem olvasom újra a darabokat az írás-hoz.

Két nehéz, nem játszott darabot javasolt Karsai tanár.

Hogy férközzünk hozzá.

Kellett egy tér. Arra rájöttem, hogy egy darabig szabadok a hallgatók, de egy idő után nekem és nekik is segít egy strukturált tér. Egy szekrényre emlékszem, amiből, amin közlekedhettek, kádárista két ajtós Varia szekrény. Valahonnan felkaptam.

Tudniuk kell, hogy mindig egész darabokat tanítottam. Az egészet akartam, hogy lásák, soha nem a töredéket.

Az osztályt szétdobtam, hogy mindenkinek legyen nagy feladata.

De a feladat az is volt, hogy mindenkinek kell rendezni egy kórust a társaival. Ő hogy csinálná. Hogy képzelem.

Ez volt a legérdekesebb. Nem mindenki csinálta meg. Sokan halogatták. Van, aki Hősök tere turistacsoportot csinált, van, aki négy fiúöregasszonyt kreált, van, aki mozgással foglalkozott.

Kínosan ügyeltem a precizításra, a szövegre: ha húztunk, közös döntés volt, kivéve a kar szövegek.

Meg kell mondjam, páran az utolsó utáni pillanatban a személyességnek egész magas fokára jutottak. A tőlük ezerévnnyire levő szöveg, megelevenedett. Mit értek ezen: se kántálás, se pizsmogás, se éneklő magyar intonáció.

Gaál Erzsi szavaival tudok élni megint: a túlfeszített stilizáció. Ami nem másolja az élet realitását. Nem közkonyhába rántja a történetet, hanem a színészek idegrendszere és a szöveg idegrendszere. Hogy mondjam, egyetlen szót nem ejt ki anélkül, hogy nem lenne vele tisztában, miért mondja, de nem akarja úgy mondani, mintha az övé lenne, és buszmegállóban mormolná. Nem kerül rá kívülről vezetett ének, vagy zene, hanem a szöveg felkínálta ritmus, képzuhatag, az alak / vagy szerep / vagy név összes lehetséges intellektuális, érzelmi indulatát közvetíti.

És rákérdez magára a színész.

A formája szinte bármilyen lehet, de nem előre eltervezett sámán ordítás, vagy légzés-technikával előállított hörgés, hanem éppen akkori technikai tudásának megfelelően artikulált közlés. Közlés.

Helenét az egyik jelenetben egy szakállas, nagy darab, igen jó képességű fiú játszotta. Király Dániel. Nem csinált semmit hetekig. Aztán ott volt. Kérdem, mostmiért? Mert eldöntötte, hogy ezt meg akarja csinálni. Tudják, tkp. ilyen egyszerű. Magának meg akarta. Így döntött. Azt látja, amit Helené. Akkor úgy is fogalmaz. Karsai tanár tanította őket. Mindent tudtak, amit Karsai tanított. De itt most színházat kellett belőle csinálni. Fiatalok és tapasztalanok. De átmásolták magukat a görög királynőkbe, Ionokba. Átmentek, mint egy olvadó tükrön egy másik birodalomba, és a nem kész eszközkészletükkel tkp. messzebb jutottak páran, mint a felnőtt színészek. Mert az alakok sűrűségét mutatták be, a csapdahelyzetek fonáságát. És azt, hogy mindig rettegni kell valamitől. Mint a jó szerzőknél.

Nem volt ilyen viharmentes, mint ahogy írom, de 2 görögöt megcsináltunk.

Mint aggályos perfekcionista tanár ügyeltem a szövegre. Ne motyogják, ne legyenek őszinték, mert olyan nincs, ne érzelegjenek, ne keressenek műérzelmeket, ne hasonlítgassák a saját horizontjukhoz, Tompa Andrea utolsó regényében a héten olvastam, nem a nézőknek, az Isteneknek csináljuk, ha görög darabot csinálunk. És a halottakkal beszélgetünk.

Tőlem távol áll, az ízlésemről a rituális, vagy, mindaz inkább, amit gondolnak róla a magyar színházban. Az egyentánc, a leplek, a kórusbeszéd nem szavalókórusa, hanem gyerekkorom színjátszókórusa inkább. Van, amit megzenésítettek a hallgatók, de azt okkal csinálták.

Képeken láttam rokonszenves előadásokat. De csak képeken.

Azt hiszem divatba jön megint a görög darab. Csak olvassák el. És ne az Aldi horizontján szemléljék.

Jut eszembe, *Görög* volt annak a darabnak a címe, ami életem első pesti debüje volt. Steven Berkoff írta az *Oidipusz*-parafrázist, négy személyre. A srác egy kávézóban ismerkedik meg a pincérnő anyjával, akiről persze nem tudja, ki. Apját kivégzi. Elmegy a szfinxhez is. Ezt mind látjuk. Jó darab. Jó volt csinálni. Egy kortárs magyar darabot adtak. *Anita* a címe. Visszaadtam. Szar volt. Görög Lászlónak vittem a *Görög* című darabot. Az meg jó volt.

Még görög a görög.

Balkézről görög Hans Henny Jahnn *Medeája*. Ungár Júlia fordította. Parázs egy nyelv. Egy fekete Médeia. Néger. Színes.

Isten segített. Nincs mese.

Egy bútorraktár beton színpadát építettük fel. Apró színpad. Kis előtér. Egy ajtó. És egy tapétaajtó az apró színpadkán.

Életemben először a színpadon, a díszletben volt az olvasópróba.

Világos volt, hogy minden vacak, amire gondoltam. Remegve hívtam a tervezőt, nem lenne szabad megmozdulniuk. Akkor csináld úgy, volt a felelet. De hogy.

Hát így. Nem mozdultak. Ültek. Ez úgy tűnik föl, hogy semmi.

Hát nem.

Próbáljon valaki 2 órát egyenes háttal ülni. Nem tud felállni.

Na, itt megszólalt a mozdulatlan dráma, Pílinusz szavaival. Már eldőlt minden, és mi csak nézzük.

Szünet.

Voltaképpen lehetetlen a görögökről írnom, hiszen színházat csinállok. Éppen átküldött egy „Zsótér görögjei” című Jászai kritikus tanulmányt Ungár. Egymás után mennyi görög téma! És ebbe belefér Sarah Kane *Phaedra szerelme*. És bele Kleist *Pentheszileia* című darabja is. Egymás után csináltam őket. Jók voltak.

A főiskolai tanítás. Egy fiatallal is úgy dolgoztam görög szövegekkel, mintha felnőtt művész lenne. Tisztában vagyok a kevés kifejező eszközzel és kedvcsináló fantáziával is. Tehát nem várok, nem kérek kevesebbet, mint profi színészekről, éppenséggel több kedvet és érdeklődést. És több fantáziát, mert egy darabig együtt építjük a színházat!

A görög szövegek irgalmatlanul távoliak és szomszédosak egyszerre. Mintha szomszédokban történnének. Vagy velük. Az idegrendszerünkben, mind megtörtént. Illetve minden megtörtént. Vagy megtörténhetett volna.

És akkor a *Hippolitosz*.

Helyszín: Nemzeti Színház. Harmadik darabom egymás után a színházban. Ibsen: *Brand*. Brecht: *Galilei*. Igazgató: Vidnyánszky. A címszereplő is Vidnyánszky. A fiatalabb. 2017.

A darabot Törőcsik Marinak viszem. Phaedra. Azt akarom, hogy játssza el.

Elvállalja. Beteg lesz. Trokán Nóra játssza. És ő játssza Aphrodité és Artemisz szerepét is.

Hiába olvastam rongyossá Karsai könyvét. Egyet csak elfelejtettem megkérdezni. Hogy lehet ravaszul kettőzni Phaedra szerepét. Kibőkte a szememet. És vak voltam.

Merthogy a sors adott lehetőséget. Trill Zsolt két addigi darab után meghülyült és rosszul próbált. Illetve nem próbált. Brand és Galilei szabotált.

Majd motorbalesetet szenvedett, ne kelljen eljátszania. És akkor még mindig eszembe juthatott volna, hogy Phaedra meghalt, helyette jön a király. Tehát Trokán.

De nem. Trill kollégája nem vállalja. Beregszászi mindkettő. Fél tőle. És húztam egy rossz döntést.

A szöveg: Rakovszky Zsuzsa fordítása csodálatos.

Ambrus Máriával elakadtunk a térrel. Megint csak a Kaszás Attila próbatermet kaptuk. És Trokán egy autóban a lováról mesél.

És akkor kipattant. Legyen ló. De nem szabotéri színházak látványossága. Hanem Hippolüosz lova. Egy oltár a díszlet. Ovális nézőtér. A liften felérkezett ló a díszletraktáron keresztül belép. Rajta Trokán és végig

vágtázott a termen a nézőktől alig fél méterre. És beszélt Trokán. Csodálatosan.

De hiába, mert a színészek fele nem szeretete, vagy nem tudtam megszerettetni velük a feladatukat.

Trokán olyan közlő módon tud beszélni színpadon, ami unikális.

Természetesen Törőcsikkel minden más lett volna. Köré még nem találtam ki a partnereket. Vériszamos próbaidőszak volt.

A szöveg jó. Trokán jó. Még Kristán, mint dajka. Aztán néma csönd. A fehér ló vágója, poroszkálása, csüggedt lefekvése, szoborszerűsége. De az okos darab, a szűz fiú és az istennők viszálya miatt meghülyült nő tragédiája alig szikrázott fel.

A kórus egy édesapa és két kisgyereke volt. Ez is jó döntésnek bizonyult egy darabig. Aztán már nem.

Szorongtam én is talán. Élő állattal soha nem dolgoztam. Lebénított a színészi érdektelenség. Megfagytam, mint Phaedra.

De nem akarom csak rájuk hárítani. Hiszen nem voltam fürkész.

Tkp a *Bakkhánsnők*, a *Getting Horny* című *Bakkhánsnők* (névadó Zsámbéki), a *Phaedra szerelme*, a *Medeia*, Haydn operája az *Orpheusz*, avagy a *filozófus lelke*, a *Hippolüosz*, Seneca *Phaedrája*, a *Pentheszileia*, a *Helené*, az *Ion*.

És mennyi más darab, ami vagy elmozdulás, vagy átdolgozása, vagy érintése a görög daraboknak.